

DERCELİ PUANLAMA ANAHTARLARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI

SUSAN M. BROOKHART

Çeviri Editörleri:

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA - Dr. Fatıma Nur FİŞNE

Çeviri Editörleri: Prof. Dr. İsmail KARAKAYA - Dr. Fatıma Nur FİŞNE

DERECELİ PUANLAMA ANAHTARLARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI

ISBN 978-625-8044-49-2

Kitabın Orijinal Adı: HOW TO CREATE AND USE RUBRICS FOR FORMATIVE ASSESSMENT
AND GRADING

Yazarı: Susan M. Brookhart

Baskı Sayısı: 1

ISBN: 978-1-4166-1507-1

Yayınevi: ASCD

Kitap içeriğinin tüm sorumluluğu yazarlarına aittir.

© 2023, PEGEM AKADEMİ

Bu kitabın basım, yayım ve satış hakları Pegem Akademi Yay. Eğt. Dan. Hizm. Tic. AŞ'ye aittir. Anılan kuruluşun izni alınmadan kitabın tümü ya da bölümleri, kapak tasarımı; mekanik, elektronik, fotokopi, manyetik kayıt ya da başka yöntemlerle çoğaltılamaz, basılamaz ve dağıtılamaz. Bu kitap, T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı bandrolü ile satılmaktadır. Okuyucularımızın bandrolü olmayan kitaplar hakkında yayınevimize bilgi vermesini ve bandrolsüz yayınları satın almamasını diliyoruz.

Pegem Akademi Yayıncılık, 1998 yılından bugüne uluslararası düzeyde düzenli faaliyet yürüten **uluslararası akademik bir yayınev**idir. Yayımladığı kitaplar; Yükseköğretim Kurulunca tanınan yükseköğretim kurumlarının kataloglarında yer almaktadır. Dünyadaki en büyük çevrimiçi kamu erişim kataloğu olan **WorldCat** ve ayrıca Türkiye'de kurulan **Turcademy.com** tarafından yayınları taranmaktadır, indekslenmektedir. Aynı alanda farklı yazarlara ait 1000'in üzerinde yayını bulunmaktadır. Pegem Akademi Yayınları ile ilgili detaylı bilgilere <http://pegem.net> adresinden ulaşılabilir.

I. Baskı: Ekim 2023, Ankara

Yayın-Proje: Ferdi Akkaya

Dizgi-Grafik Tasarım: Müge Kuyrukcu

Kapak Tasarımı: Pegem Akademi

Baskı: Sonçağ Yayıncılık Matbaacılık Reklam San Tic. Ltd. Şti.

İstanbul Cad. İstanbul Çarşısı 48/48 İskitler/Ankara

Tel: (0312) 341 36 67

Yayıncı Sertifika No: 51818

Matbaa Sertifika No: 47865

İletişim

Macun Mah. 204. Cad. No: 141/A-33 Yenimahalle/ANKARA

Yayınevi: 0312 430 67 50

Dağıtım: 0312 434 54 24

Hazırlık Kursları: 0312 419 05 60

İnternet: www.pegem.net

E-ileti: pegem@pegem.net

WhatsApp Hattı: 0538 594 92 40

Kızım Rachel Brookhart'a sevgi ile ithafen,
tüm desteği ve yardımı için teŖekkürler.

Bölümler ve Çevirenleri

Ana Bölüm I: Dereceli Puanlama Anahtarları Türleri

Bölüm 1: Dereceli Puanlama Anahtarı Nedir ve Neden Önemlidir?

Dr. Öğr. Üyesi Fuat ELKONCA, Muş Alparslan Üniversitesi

Bölüm 2: Dereceli Puanlama Anahtarları Hakkında Yaygın Kavram Yanılgıları

Dr. Öğr. Üyesi Fuat ELKONCA, Muş Alparslan Üniversitesi

Bölüm 3: Etkili Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme ya da Seçme

Dr. Öğr. Üyesi Fuat ELKONCA, Muş Alparslan Üniversitesi

Bölüm 4: Temel Beceriler İçin Genel Dereceli Puanlama Anahtarları

Doç. Dr. Mehmet ŞATA, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Bölüm 5: Özel Amaçlar İçin Göreve Özgü Dereceli Puanlama Anahtarları ve Puanlama Şemaları

Doç. Dr. Mehmet ŞATA, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Bölüm 6: Hedeflere Dayalı Not Verme İçin Yeterlik Temelli Dereceli Puanlama Anahtarları

Doç. Dr. Mehmet ŞATA, Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi

Bölüm 7: Kontrol Listeleri ve Dereceleme Ölçekleri

Dr. Öğr. Üyesi Görkem CEYHAN, Muş Alparslan Üniversitesi

Bölüm 8: Dereceli Puanlama Anahtarı Örnekleri

Dr. Öğr. Üyesi Görkem CEYHAN, Muş Alparslan Üniversitesi

Ana Bölüm II: Dereceli Puanlama Anahtarları Nasıl Kullanılmalıdır?

Bölüm 9: Dereceli Puanlama Anahtarları ve Biçimlendirici Değerlendirme: Öğrenme Hedeflerini Öğrencilerle Paylaşma

Dr. Öğr. Üyesi Görkem CEYHAN, Muş Alparslan Üniversitesi

**Bölüm 10: Dereceli Puanlama Anahtarları ve Biçimlendirici Değerlendirme:
Geri Bildirim ve Öz-Değerlendirme**

Dr. Fatıma Nur FİŞNE, Gazi Üniversitesi

Prof. Dr. İsmail KARAKAYA, Gazi Üniversitesi

Bölüm 11: Dereceli Puanlama Anahtarı Not Verirken Nasıl Kullanılır?

Dr. Fatıma Nur FİŞNE, Gazi Üniversitesi

Son Söz

Dr. Fatıma Nur FİŞNE, Gazi Üniversitesi

**Ek A: Altı Puanlı 6+1 Boyutlu Yazma Becerisine Yönelik Dereceli Puanlama
Anahtarı, Kademe (3-12)**

Dr. Fatıma Nur FİŞNE, Gazi Üniversitesi

**Ek B: Altı Puanlı 6+1 Boyutlu Yazma Becerisine Yönelik Örneklendirilmiş
Dereceli Puanlama Anahtarı, Kademe (K-2)**

Dr. Fatıma Nur FİŞNE, Gazi Üniversitesi

Dereceli

Puanlama

ANAHTARLARININ HAZIRLANMASI VE UYGULANMASI

Ön Söz.....	vii
Ön Söz (Çeviri Editörleri).....	ix
Teşekkür.....	xi
Bölüm I: Dereceli Puanlama Anahtarları Türleri	
1 Dereceli Puanlama Anahtarı Nedir ve Neden Önemlidir?	3
2 Dereceli Puanlama Anahtarları Hakkında Yaygın Kavram Yanılgıları..	16
3 Etkili Dereceli Puanlama Anahtarı Geliştirme ya da Seçme.....	25
4 Temel Beceriler İçin Genel Dereceli Puanlama Anahtarları.....	43
5 Özel Amaçlar İçin Göreve Özgü Dereceli Puanlama Anahtarları ve Puanlama Şemaları.....	61
6 Hedeflere Dayalı Not Verme İçin Yeterlik Temelli Dereceli Puanlama Anahtarları.....	69
7 Kontrol Listeleri ve Dereceleme Ölçekleri.....	81
8 Dereceli Puanlama Anahtarı Örnekleri.....	88
Bölüm II: Dereceli Puanlama Anahtarları Nasıl Kullanılmalıdır?	
9 Dereceli Puanlama Anahtarları ve Biçimlendirici Değerlendirme: Öğrenme Hedeflerini Öğrencilerle Paylaşma	98
10 Dereceli Puanlama Anahtarları ve Biçimlendirici Değerlendirme: Geri Bildirim ve Öz-Değerlendirme	109
11 Dereceli Puanlama Anahtarı Not Verirken Nasıl Kullanılır?.....	122
Son Söz.....	138
Ek A: Altı Puanlı 6+1 Boyutlu Yazma Becerisine Yönelik Dereceli Puanlama Anahtarı, Kademe (3-12).....	140
Ek B: Altı Puanlı 6+1 Boyutlu Yazma Becerisine Yönelik Örneklendirilmiş Dereceli Puanlama Anahtarı, Kademe (K-2)	154
Kaynakça	166
Dizin	168

Ön Söz

Bu kitabın amacı, başlıkta da görüldüğü gibi, sınıflarınızda dereceli puanlama anahtarı kullanmanıza yardımcı olmaktır. Bunu yaparken iki temel ölçütü karşılamalısınız. İlki, dereceli puanlama anahtarlarını iyi bir şekilde tasarlamalısınız. İkincisi ise dereceli puanlama anahtarlarını not vermenin yanında öğrenme süreçleri için de kullanmalısınız.

Pek çoğunuz dereceli puanlama anahtarının ne olduğunu bilmektesiniz ve bu kitabı bu aşinalık ile okuyacaksınız. Bazı okuyucular mevcut dereceli puanlama anahtarı anlayışını bu kitap ile bir kez daha onaylayacaktır ve umarım ki kitap size bu bağlamda farklı öneriler ve örnekler sunacaktır. Bazı okuyucular ise var olan düşünceleri ve uygulamaları ile bu kitap arasında bir çelişkiye düşecektir. Bu çelişki onlar için değişimin farkındalığını oluşturacaktır. Bu nedenle kitabı yazarken biraz endişeliydim. Her ne kadar öğretmenler buna alışık olsa da devam eden bir şeyi değiştirmek her zaman zorlayıcıdır. Bundan dolayı sizlerden farkındalık oluşturmanızı ve sürekli “Bunun hakkında ne düşünüyorum?” sorusunu kendinize sormanızı istiyorum. Bu amaç doğrultusunda tüm kitap boyunca öz-yansıtma sorularına yer verdim. Sorular hakkında düşünmenizi tavsiye ederim. Hatta isterseniz ileride gözden geçirmek ve ne öğrendiğinizi daha iyi anlamak için düşüncelerinizi kayıt altına alacağınız bir defter de tutabilirsiniz.

Bazı yönlerden bu kitap içerisinde iki ayrı kitabı barındırmaktadır; bu nedenle Ana Bölüm 1 ve Ana Bölüm 2 olmak üzere iki parçaya ayrılmıştır. Ana Bölüm 1, dereceli puanlama anahtarının ne anlama geldiği ve nasıl geliştirileceği hakkında bilgi verir; farklı dereceli puanlama anahtarı türlerine ait

örnekler sunar. Ana Bölüm 2 ise öğretim sürecinizde dereceli puanlama anahtarlarını nasıl kullanacağınız ile ilgilidir.

Ana Bölüm 1’de verilmek istenen temel fikir dereceli puanlama anahtarının sahip olması gereken iki özellik ile ilgilidir. Birincisi, dereceli puanlama anahtarlarının öğrenme hakkında (görev hakkında değil) açık ve uygun ölçütlere sahip olması gerektiğidir. İkincisi ise dereceli puanlama anahtarında bir nitelik sürekliliğinde açık ve anlaşılır performans tanımlamalarının yapılması gerektiğidir. Eğer dereceli puanlama anahtarı analitik ise her ölçütün ayrı performans tanımı olmalıdır. Eğer dereceli puanlama anahtarı bütünsel ise her düzey için oluşturulan performans tanımları aynı zamanda tüm ölçütleri de kapsamalıdır.

Ana Bölüm 2’de verilmek istenen temel fikir ise dereceli puanlama anahtarının durum belirlemeye ek olarak öğrenmeye yardımcı olması gerektiğidir. Buradaki stratejiler, amaçlarına göre gruplanmıştır: Öğrenme hedeflerini öğrenciler ile paylaşma, geri bildirim ve öğrenci öz-değerlendirmesi açısından biçimlendirici değerlendirme ve not verme. Aslında, öğrenme hedeflerini öğrenciler ile paylaşmak başlıca biçimlendirici değerlendirme stratejisidir. Açık ve net öğrenme hedefleri olmadan, öğrencilerin bakış açısına göre durum belirlemesi yapılacak herhangi bir unsur da mevcut değildir.

Ön Söz (Çeviri Editörleri)

İzlemeye yönelik durum belirleme (formative assessment) ve değerlendirme, farklı kazanım ve becerileri öğretmeyi hedefleyen öğretim programlarında her geçen gün önem kazanmaktadır. Özellikle performans değerlendirme bağlamında hedeflenen üst düzey becerilerin ne düzeyde kazanıldığını ve hangi yönlerden gelişmesi gerektiğini belirlemek ve buna göre kararlar alabilmek için dereceli puanlama anahtarlarına (rubrics) büyük bir gereksinim duyulduğu bilinmektedir. Performans değerlendirme sürecinde, dereceli puanlama anahtarı geliştirirken performans ölçütlerinin nasıl belirleneceği, düzey tanımlamalarının nasıl oluşturulacağı, hangi türde dereceli puanlama anahtarı kullanılacağı ile ilgili hem teorik hem de pratik bilgiler içermesi ve farklı performans türlerine yönelik geniş kapsamlı örnekler sunması nedeni ile Susan M. Brookhart'ın (2013) "How to Create and Use Rubrics for Formative Assessment and Grading" isimli eseri Türkçe alan yazınına kazandırılmak istenmiştir. Çevirisi yapılan bu eserde öncelikle dereceli puanlama anahtarının ne anlama geldiği, hangi türlerinin mevcut olduğu ve bu türlerin güçlü ve zayıf yönlerinin neler olduğu öne çıkarılmıştır. Ardından dereceli puanlama anahtarı ile ilgili uzun zamandır süregelen bazı kavram yanlışları tartışılmıştır. Kuramsal olarak çerçeve oluşturulduktan sonra etkili dereceli puanlama anahtarlarının nasıl geliştirileceğine dair fikirler ve öneriler paylaşılmıştır. Çok farklı disiplin türleri için örnek dereceli puanlama anahtarları sergilenmiştir. Dereceli puanlama anahtarları ve bunların sıklıkla karıştırıldığı kontrol listeleri ve dereceleme ölçekleri ile arasındaki farklılıkların altı çizilmiştir. Eserin ilerleyen bölümlerinde ise özellikle izlemeye yönelik durum belirlemelerde, öz ve akran değerlendirmelerde ve etkili geri bildirim verme süreçlerinde dereceli puanlama anahtarlarının nasıl uygulanabileceği açıklanmaya çalışılmıştır. Bu bilgilerin

yanı sıra, araçların performansı puanlamak veya notlandırmak için nasıl kullanılabileceğine dair öneriler sunulmuş, böylece dereceli puanlama anahtarlarının sonuç odaklı değerlendirmede de nasıl uygulanabileceği gösterilmiştir. Tüm bu içerik dikkate alındığında bu eserin Türkçe alan yazınına kazandırılması, biz editörler ve çevirmenler için gurur kaynağı olmuştur.

Bu eserin çevirisindeki en büyük motivasyonlardan biri de kitabın okuyuculara zengin örnek çeşitliliği sunmasıdır. Özellikle yazma becerisine dair detaylı dereceli puanlama anahtarlarına yer verilmesi, bizlerde bu eserin dil becerilerini ölçme ve değerlendirme alanında oldukça yararlı olacağı kanısını oluşturmuştur. Dil öğretimi alanına ek olarak, matematik, fen bilimleri, sosyal bilgiler, mesleki alanlar ve diğer disiplinler için paylaşılan örnekler büyük bir kullanıcı kitlesine hitap etmektedir. Bu da farklı bilim alanlarına ait performans değerlendirmelerinde, öğretmenlerin, öğrencilerin ve diğer paydaşların eser çevirisinden büyük ölçüde yararlanabileceği düşüncesini pekiştirmektedir.

Çeviri yaparken dikkat ettiğimiz bazı durumları okuyucular olarak sizlere de sunmak istedik. “Assessment” kavramı doğası gereği gözlemlenebilir bir performans hakkında bilgi toplamak olarak nitelendirildiği için bu kavram Türkçe’ye “durum belirleme” olarak çevrilmiştir. Ancak bazı çalışmalarda “assessment” kavramının bir ölçüte göre çıkarım yapma yönünün ağır basması bu eserin alt bölümlerinde terminolojiye ve bağlama uygun bir şekilde bu kavramın hem “durum belirleme” hem de “değerlendirme” olarak ele alınmasına neden olmuştur. Benzer şekilde “formative assessment” çeviri bölümlerinde bağlama uygun olarak “izlemeye yönelik durum belirleme” veya “biçimlendirici değerlendirme” kavramlarıyla kullanılmaktadır. Üzerinde açıklama yapılması gereken diğer bir kavram “grading” ise bu eserde “not verme” mesajı taşıdığından notlandırma süreçlerini karşılayacak şekilde ifade edilmiştir. Ayrıca bu eserde yer verilen örnek dereceli puanlama anahtarlarının performans düzeyleri genelde yerel bağlamımıza uygun olarak soldan sağa artma eğilimi göstermektedir. Ancak bazı örneklerde (bkz. Şekil 2.1 veya Şekil 3.3.) soldan sağa nitelik düzeyinin azaldığı görülebilir. Eserin orijinaline sadık kalabilmek amacıyla bu dereceli puanlama anahtarları aynı şekilde sunulmuştur. Fakat uygulamalarda performans düzeylerinin soldan sağa artacak şekilde (örneğin 1, 2, 3 ve 4) kullanılmasının daha uygun olduğu görülmektedir.

Bu eserin özellikle biçimlendirici amaçlar için performans değerlendirme kapsamında başvuracağınız bir başucu kitabı olmasını temenni ederiz. Kitabın dil ile ilgili özellikleri hakkında bizlere sunduğu geri bildirimlerden dolayı Prof. Dr. Kasım Kıroğlu’na teşekkür etmek isteriz. Eserin Türkçe’ye kazandırılmasına olanak sağlayan Pegem Akademi ailesine ayrıca teşekkür ederiz.

Çeviri Editörleri

Prof. Dr. İsmail Karakaya

Dr. Fatıma Nur Fişne

Teşekkür

Pek çok kişiye destekleri ve yardımları için minnettarım. Harika bir kişi olan Bev Long'a, Armstrong School District'te görev yapan eğitimcilere, inanılmaz biri olan Connie Moss'a ve Duquesne Üniversitesi, Eğitim Fakültesi, Öğretim ve Öğrenme Çalışmalarını Geliştirme Merkezine (the Center for Advancing the Study of Teaching and Learning, the School of Education at Duquesne University), harika meslektaşlarım Judy Arter and Jan Chappuis'a; dereceli puanlama anahtarları ve öğrencilerin öğrenme süreçleri hakkında görüşme yapma şansına sahip olduğum yıllarca eğitime kendilerini adanmış eğitimcilere teşekkür ederim. Hepsinden çok şey öğrendim. Ayrıca ASCD'nin yetenekli editoryal ve prodüksiyon ekibine, özellikle Genny Ostertag ve Deborah Siegel'a teşekkürler. Aileme, sevgisi ve desteği için özellikle eşim Frank'e, Gülme Performansı Dereceli Puanlama Anahtarı'nda özel yardımı olan kızım Rachel'a ve mücadeleci ruhlu kızım Carol'a da teşekkür ederim. Bu eser, sizlerden esinlenerek oluşturuldu ve elbette eğer bir hata veya ihmal varsa da sorumluluk tamamen bana aittir.

Bölüm 1

**Dereceli Puanlama
Anahtarları Türleri**

Dereceli Puanlama Anahtarı Nedir ve Neden Önemlidir?

Dereceli Puanlama Anahtarı (DPA) olarak Türkçeye çevrilen “rubrik”, Latince “kırmızı” kelimesinden türetilmiştir. Çevrim içi Merriam-Webster sözlüğü, rubrik kelimesinin ilk anlamını “güvenilir bir kural” ve dördüncü anlamını “akademik makaleleri, projeleri veya testleri derecelendirmek veya puanlandırmak için belirli ölçütleri içeren bir kılavuz” olarak ifade eder. Bir rengin adı nasıl bir kural ya da kılavuz anlamına gelmiş olabilir? En az Orta Çağ kadar eskiye dayanan bu durumda, dini hizmetlerin yürütülmesine ilişkin kurallar genellikle kırmızı renkte basılmıştır. Bu nedenle kurallar genellikle “kırmızı şeyler” olarak adlandırılmıştır.

Bu kitapta bahsedilen DPA, sınıf içi kullanımına bakıldığında sözlükteki tanımından hem daha kapsamlı hem de daha sınırlıdır. Diğer bir deyişle, DPA sadece not vermektan veya puanlamaktan çok daha fazla anlama; öğrenci çalışmaları için kullanılan herhangi bir dizi kural veya kılavuz olmaması ile de bu unsurlardan daha az bir anlama karşılık gelmektedir. Bu ilk bölüm, DPA’lar hakkında bazı temel kavramları ortaya koymaktadır. Bölüm 2, DPA’lar hakkındaki yaygın kavram yanlışlarını ele almaktadır. Bölüm 3 ise etkili DPA’ların nasıl geliştirileceğini veya seçileceğini açıklamaktadır.

BİRLİKTE DÜŞÜNELİM

DPA’lar ile ilgili genel olarak neler söyleyebilirsiniz? DPA’lar hakkında bildiklerinizi ve onları kullanarak edindiğiniz tecrübeleri not ediniz. Düşüncelerinizi kitabı okuduktan sonra oluşturacağız benzer bir yansıtım ile karşılaştırmak için kayıt altına alınız.